

Malmö högskola
Läroarutbildningen
Individ och Samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng

Religioner, värderingar, etik och moral i religionskunskapsundervisningens läromedel

- En läromedelsanalys

*Religions, values, ethics and morality in the textbooks of religious
studies*

- A textbook analysis

Johan Nylund

Lärarexamen 270 poäng
Religionsvetenskap och lärande
Vt 2009

Examinator: Bodil Liljefors
Persson
Handledare: Maja Nordenankar

Sammanfattning

I detta arbete undersöker jag hur väl läromedel i religionskunskap för gymnasiets A-kurs är anpassade till kursplanens syften och mål. Genom en kvantitativ undersökning redogör jag för hur mycket utrymme olika böcker ger åt ämnets olika delar. I en kvalitativ textanalys undersöks närmare hur kristendomskapiteln är uppbyggda i olika läromedel och vilka av religionskunskapsämnets dimensioner som får mest utrymme samt på vilket sätt dessa dimensioner presenteras. Läromedlens anpassning till kursplanen diskuteras också med religionslärare i en gruppintervju. Undersökningen visar att dagens läromedel förvisso innehåller alla de delar och dimensioner som kursplanen efterfrågar. De olika dimensionerna får emellertid olika mycket utrymme. Läromedlen har fortfarande ett tydligt fokus på framförallt den historiska dimensionen.

Nyckelord: Kristendom, kursplan, läromedelsanalys, religionskunskap textanalys

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Inledning	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställning	2
2 Kunskapsbakgrund	3
2.1 Religionsämnets historia	3
2.2 Tidigare forskning	3
2.3 Religionskunskapsämnets kursplan	5
3 Metod	6
3.1 Metod för den kvantitativa undersökningen	6
3.2 Metod för kvalitativa undersökningen	7
3.3 Metod för intervju	8
3.4 Avgränsning	9
4 Resultat	10
4.1 Kvantitativ undersökning – analys av kapitlen om kristendom	10
4.1.1 Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1	10
4.1.2 Relief A	11
4.1.3 Människan och tron	11
4.1.4 Möt A-kursen - Religionskunskap	12
4.1.5 Religion A 2000	13
4.1.6 Sammanfattning av den kvantitativa undersökningen	14
4.2 Kvalitativ undersökning – kristendomen i läromedlen	14
4.2.1 Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1	14
4.2.2 Relief A	15
4.2.3 Människan och tron	16
4.2.4 Möt A-kursen – Religionskunskap	17
4.2.5 Religion A 2000	18
4.3 Gruppintervju med lärare i religionskunskap	19
4.3.1 Redogörelse för intervjun	19
4.4 Analys av läromedelsanalys	21
5 Diskussion	23
6 Referenser	26

1 Inledning

1.1 Inledning

Under min verksamhetsförlagda tid har jag kommit i kontakt med en mängd olika läromedel i religionskunskap ämnade att användas i A-kursen i gymnasiet. Jag har sett olika lärare i många olika klasser använda sig av flera olika böcker. Jag har också medverkat i en religionsämneskonferens där lärare i religionskunskap bl.a. diskuterat inköp av läromedel. Beroende på vilka elever en lärare undervisar kan behoven naturligtvis variera enormt bara på en enda skola. Vissa lärare efterfrågar lättläst litteratur med korta texter för elever med läs- och skrivsvårigheter, andra lärare vill ha litteratur med fler inslag av skönlitterär karaktär.

Religionsämnet är i gymnasiet ett kärnämne och alla elever ska läsa därför läsa A-kursen. Denna obligatoriska kurs är endast en 50-poängskurs och har därför relativt få timmar undervisningstid. Detta innebär att eleverna under dessa relativt få timmar ska lära sig reflektera över existentiella och etiska frågor, lära sig om olika världsreligioner och trosinriktningar, lära sig om olika traditioner och få kunskaper om olika uppfattningar i etiska frågor (för att bara nämna några av de många mål och syften som nämns i kursplanen). Det är med andra ord inte lite som en klass ska hinna med under de få lektioner de har i religionskunskap.

Självklart är kursböcker inte något som lärare följer slaviskt, men de kan vara till stor hjälp för läraren (och eleverna) i undervisningen. Jag har själv märkt att många lärare lägger ner väldigt mycket tid på att leta upp och kopiera extra material för att komplementera kursböckerna med, vissa har till och med valt att inte använda kursböckerna alls. I samhällsorienterade ämne är det naturligtvis bra och rent av nödvändigt att lärare kan koppla ämnet till aktuella händelser. Det kan vara så att det som står i läroböckerna inte alltid är anpassat till dagens ämne. Religionskunskapsämnet har en lång historia i den svenska skolan (länge i form av kristendomsundervisning), att ett ämne präglas av sin historia är naturligtvis inte märkvärdigt. Denna historia kan göra att det finnas en tradition i hur ämnets kursböcker ska se ut (och vad de ska innehålla).

Men när lärare väljer att inte använda de ämnesböcker som står till buds är det något som inte ligger rätt till. Allt detta har fått mig att fundera över om det finns en diskrepans mellan å ena sidan den nuvarande kursplanen med dess många mål och syften och å andra sidan vad läromedlen faktiskt innehåller.

1.2 Syfte

Det jag vill undersöka i detta arbete är hur läromedlen är anpassade till dagens religionsämne. Med detta menar jag dels hur mycket utrymme kurslitteraturen ger åt de olika aspekter som finns i ämnets kursplan, men också på vilket sätt man gör det. Genom att undersöka några av dagens kursböcker vill jag undersöka hur väl de är anpassade till dagens skola och dagens religionskunskapsämne. Dessutom vill jag undersöka på vilket sätt kristendomen behandlas och vilket utrymme det ges.

1.3 Frågeställning

Den första frågan jag har valt är väldigt bred och syftar till att ge en väldigt övergripande bild av hur mycket utrymme läromedlen ger till ämnets olika delar. Den andra frågan har jag valt för att ge en mer precis bild över ett område inom ämnet. Jag valde kristendomen eftersom det är den enda obligatoriska religionen i ämnets kursplan.¹ I denna del i arbetet vill jag undersöka hur väl läromedlen lyckas få fram de olika dimensionerna (den historiska, den institutionella, den kulturella, trosdimensionen, etikdimension och genusdimensionen) som ämnet innehåller i kapitlen om kristendom. Denna del kommer dels undersöka utrymme olika dimensioner ges, dels på vilket sätt de presenteras.

- Hur väl är dagens läromedel anpassade till de mål och syften som kursen Religionskunskap A har i gymnasiet?
- Hur mycket utrymme ger läromedlen åt ämnets olika dimensioner i kapitlen om kristendom?
- På vilket sätt ger de utrymme åt dessa dimensioner?

¹ Kursplan Religionskunskap A – 50 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:8

2 Kunskapsbakgrund

2.1 Religionsämnets historia

Ämnet har en lång historia inom det svenska skolväsendet. När 1882 års skolstadga infördes ersattes ett system där föräldrarna hade undervisningsplikt med en skolplikt för barnen. Under lång tid var den svenska folkskolan i praktiken en religionsskola. Religionsämnet (där religionen som behandlades självklart var kristendomen) utgjorde den största delen av undervisningen i skolan. Även efter det att systemet med folkskola införts hade kyrkan stort inflytande över det svenska skolsystemet.²

Under 1900-talet utmanades kyrkans inflytande av olika politiska rörelser och folkrörelser. En stadig sekularisering gjorde att kyrkan gradvis förlorade inflytande över skolan. Skolans religionsundervisning fick konkurrens av andra ämnen som började ta allt mer av undervisningstiden. Ett par viktiga vändpunkter i utvecklingen som förtjänar att nämnas är när Luthers lilla katekes försvann från undervisningen år 1919. Nästa stora förändring var 1962 då man bestämde att grundskolan skulle ha en objektiv kristendomsundervisning. Några år senare, 1969, skulle undervisningen bli mer elevcentrerad och livsfrågor skulle spela en viktigare roll i undervisningen. Ämnet bytte också namn från kristendomskunskap till religionskunskapämnet.³

2.2 Tidigare forskning

Kristendomsämnets omvandling till dagens religionsämne skapade ett behov av nya läromedel som hade mer innehåll om andra religioner än kristendomen. Kjell Härenstam har i sin bok *Kan du höra vindhästen?* bland annat forskat om hur den tibetanska buddhismen framställs i svenska läromedel. Han beskriver hur synen på denna religion varierar beroende på vilka politiska trender som är starka under det årtionde då böckerna ges ut. En bok skriven kort efter den kinesiska kulturrevolutionen kan t.ex. beskriva den tibetanska buddhismen som ”avvikande”. Härenstam visar att läromedel skrivna under olika årtionden på 1900-talet kan variera mycket i synen på en religion. De för tillfället rådande politiska ideologierna och tankarna påverkar på så sätt läromedlen.⁴

2 Hartman, Sven G., *Hur religionsämnet formades*, ur *Livstolkning och Värdegrund*, s. 214-215

3 Hartman, Sven G., *Hur religionsämnet formades*, ur *Livstolkning och Värdegrund*, s. 214-215

4 Härenstam, Kjell, *Kan du höra vindhästen? Religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap*, s. 79

Att Sverige har fått en större muslimsk befolkning har också påverkat religionsundervisningen. Efter att ämnet omvandlats från kristendomskunskap till religionskunskap började undervisningen handla om flera olika religioner. Islam är numera inte längre en religion som bara finns långt borta i andra länder utan den är även en stor religion i Sverige. Islamologen Jonas Otterbeck skriver i sin bok *Islam, muslimer och den svenska skolan* att många muslimska elever och föräldrar ibland är kritiska mot den bild läromedlen ger av islam. Även om det inte behöver handla om nidbilder av islam kan urvalet vara sådant att många muslimer inte känner igen den religion som beskrivs. Det kan också uppstå missförstånd mellan dagens svenska skola och familjer med invandrarbakgrund som har helt andra erfarenheter och associationer till ämnet religionskunskap.⁵

Andra undersökningar har fokuserat på bilden av specifika religioner/kulturer i svenska läromedel. Det kan röra sig om kritik mot ett ”vi och dom”-perspektiv eller ett exotiserande och mystifierande av olika religioner. Bodil Liljefors Persson skriver i *Historieundervisning och identitet i det mångkulturella klassrummet* att i flera svenska skolböcker beskrivs de amerikanska ursprungsbefolkningarnas religioner och samhällen ur ett västerländskt perspektiv där den västerländska samhällsutvecklingen och religionen får utgöra norm på hur långt i utvecklingen ett folk anses ha kommit. I läroböcker kan man också felaktigt få bilden av att ursprungsbefolkningar bara helt enkelt övergick till västerländska traditioner och tankesätt när de introducerades för dem. Att ursprungsbefolkningen som dagens forskning visar anpassade kristendomen till efter sin egen tradition framkommer däremot inte.⁶

Att ge en rättvis bild av en världsreligion på de sidor som en lärobok har utrymme för är minst sagt en svår uppgift. Vilket urval ska göras? Vem ska få representera religionen? Vilka bilder ska vara med? Flera undersökningar om hur olika religioner framställs och om bilden som ges är rättvis och/eller objektiv har gjorts. Ämnet innehåller trots sitt namn betydligt mer än att eleverna ska lära sig fakta om olika religioner. Ämnets kursplan gör gällande att man ska ha ”människan och människans livssituation som utgångspunkt”.⁷ Vidare står det att ämnet kan delas in i olika dimensioner: en historisk, en institutionell, en kulturell, en dimension om tro, en etikdimension och en genusdimension.⁸ Det är med andra ord ett väldigt mångfacetterat ämne som en lärare i religionskunskap är ansvarig för. Jag kommer emellertid inte att undersöka huruvida läromedlen ger en rättvis bild åt en specifik

5 Otterbeck, Jonas, *Islam, Muslimer och den svenska skolan*, s. 61

6 Liljefors Persson, Bodil, *Kolonialism, stereotyper, myter och bilder ur Historieundervisning och identitet i det mångkulturella klassrummet*, s. 85-87

⁷ <http://www.skolverket.se/sb/d/2503/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap>

⁸ <http://www.skolverket.se/sb/d/2503/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap>

religion eller inte, istället kommer jag att fokusera på om böckernas innehåll är anpassat till de mål som religionskunskapsämnet har i kursplanen.

2.3 Religionskunskapsämnets kursplan

Den kursplan som gäller för religionskunskapsämnet har en mängd omfångsrika mål.

Religionskunskap A har följande mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs:

Eleven skall

- kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla
- känna till kristendomens och några andra världsreligioners och andra livsåskådningars grundläggande uttrycksformer, tro och idéer
- kunna relatera religioners och andra livsåskådningars uttrycksformer, tro och idéer till problemsituationer i vardags- och yrkesliv
- kunna samtala om problemsituationer i vardagen och i yrkeslivet utifrån en given etisk och moralisk utgångspunkt
- kunna identifiera och ta ställning till sådant som befrämjar eller som strider mot grundläggande värden i samhället
- kunna reflektera över andra människors olika sätt att tänka om liv, tro och etik
- förstå vad de egna värderingarna betyder för självuppfattningen och för hur man uppfattar människor i sin omgivning⁹

Även om det står att eleverna skall känna till grundläggande uttrycksformer, tro och idéer inom kristendom och några andra världsreligioner är det tydligt att dagens kursplan lägger stor vikt vid den enskilda människans (och elevens) tankar. Förmågan att förstå andra människors handlande samt elevernas förmåga att förstå hur deras tankar och värderingar påverkar dem framhävs också. Dagens kursplan lägger alltså stor vikt vid elevens förmåga att tänka själv och kunna analysera problem utifrån olika etiska och moraliska utgångspunkter. Det är också värt att notera att kristendomen som tidigare dominerade ämnet numera endast utgör ett av målen i kursplanen.

⁹ Kursplan Religionskunskap A – 50 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:8

3 Metod

3.1 Metod för den kvantitativa undersökningen

I den kvantitativa delen av undersökningen, kommer jag att undersöka hur mycket utrymme de olika böckerna ger till de tidigare nämnda mål som kursplanen innehåller. Denna del av arbetet är en kvantitativ innehållsanalys, en undersökning av en text som delas in i olika likvärdiga analysenheter. Kvantitativa innehållsanalyser är användbara för att ta reda på hur ofta något förekommer och hur mycket utrymme det får.¹⁰

Eftersom jag inte skulle ha utrymme att undersöka hur väl läromedlen uppfyller var och en av de ovan nämnda punkterna i kursplanen har jag delat in dem i ett antal kategorier. Dessa kategorier utgör de analysenheter som materialet i den kvantitativa delen av undersökningen delas in i. Dessa kategorier är: **kristendom, världsreligioner, övriga livsåskådningar** samt **etik och moral**.

Kategorierna är breda och skulle visserligen kunna delas in i flera mindre, men jag anser att den indelning jag har gjort möjliggör en tydlig översikt över innehållet. *Kristendom* har jag med som kategori då ämnet under så lång tid präglades av denna religion. I kategorin *världsreligioner* ingår: judendom, islam, hinduism och buddhism, dvs. alla världsreligioner utöver kristendomen. I *övriga livsåskådningar* ingår mindre religioner, nya religiösa rörelser (t.ex. New Age) men också icke-religiösa livsåskådningar som t.ex. humanism. Den sista kategorin, *etik och moral*, innehåller de mål som rör dels kunskap om etik och moral, men även de sidor vars innehåll uppmanar till reflektion och eftertanke hos läsaren och sådant som uppmanar till eftertanke i förhållande till läsarens egna värderingar.

Jag har skapat dessa kategorier utifrån min tolkning av kursplanens mål. Kategorierna är av nödvändighet ganska breda då jag inte har möjlighet att detaljgranska läromedlen utifrån varenda punkt i kursplanen. Det kan förekomma att vissa läromedel innehåller sidor vars innehåll inte passar in i någon av ovan nämnda kategorier. Detta kommer i så fall att redogöras för i texten med min motivering till varför det inte passade in i någon kategori. Fördelningen mellan olika kategorier kommer att redovisas i cirkeldiagram för att bättre illustrera hur de undersökta läromedlen har prioriterat utrymmet till de olika kategorierna.

Eftersom analysenheterna är mycket breda kan det hända att två analysenheter överlappar varandra, t.ex. att ett avsnitt behandlar både islam och etik vilket gör att de sidorna kan räknas till båda kategorierna. Detta gör att jag ibland har räknat en sida dubbelt. Denna

¹⁰ Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan* s. 223-224

undersökning kommer endast att redogöra för frekvensen och omfattningen av de olika analysenheter (dvs. hur många sidor som ägnas åt de olika kategorierna). Jag kommer inte att undersöka om beskrivningen av de olika religionerna är rättvis (att olika religioner framställs olika positivt) eller om alla faktauppgifter är korrekta. Slutligen vill jag påpeka att jag inte har tagit med sidor som register, innehållsförteckning eller dylikt.

3.2 Metod för kvalitativa undersökningen

Efter den kvantitativa analysen följer en kvalitativ textanalys¹¹ av ett utvalt område i varje lärobok. Det finns olika definitioner av vad kvalitativ textanalys är, och olika metoder för att genomföra sådana analyser. Min analys är en systematiserande textanalys, dvs en textanalys som syftar till att ordna upp innehållet i texterna i olika analysenheter.¹²

I den kvalitativa delen kommer jag att undersöka hur böckerna behandlar kristendomen (då det är en obligatorisk del enligt kursplanen). Eftersom de kategorier jag tidigare använde i den kvantitativa undersökningen är väldigt breda kommer jag i den kvalitativa delen av undersökningen att undersöka mer specifikt hur böckerna behandlar kristendomen. Här kommer jag att undersöka hur mycket utrymmer man ger åt de olika dimensionerna som ämnet innehåller. Jag kommer även att undersöka på vilket sätt man försöker uppfylla de olika dimensioner som ämnet har. Detta innebär att jag även kommer att undersöka på vilket sätt de olika dimensionerna behandlas i de olika böckerna.

Kristendomen är förvisso den enda religion som enligt läroplanen måste ingå i religionskunskapsundervisningen. Däremot ger kursplanen ingen detaljerad bild av vad som bör ingå i undervisningen om kristendom, den säger att eleven skall känna till dess ”grundläggande uttrycksformer, tro och idéer”¹³. De andra målen som nämner religion handlar mer om religionens betydelse för enskilda människor eller religionens praktiska konsekvenser i vardagen. Efter avslutad kurs ska eleven kunna ”relatera religioners och andra livsåskådningars uttrycksformer, tro och idéer till problemsituationer i vardags- och yrkesliv”¹⁴ samt kunna ”beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla”¹⁵.

I textanalysen kommer jag inte att i detalj gå igenom beskrivningen av kristendom i varje bok, meningen är att få fram en övergripande bild av hur mycket utrymme de olika dimensionerna. Skolverket skriver att man kan urskilja följande dimensioner i

11 Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan* s. 237-238

12 Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan* s. 238-239

13 Kursplan Religionskunskap A – 50 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:8

14 Kursplan Religionskunskap A – 50 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:8

15 Kursplan Religionskunskap A – 50 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:8

religionsämnet: ”... en *historisk*, en *institutionell*, en *kulturell*, en *dimension om tro*, en *etikdimension* och en *genusdimension*.¹⁶ ”. Jag tyckte att dessa var ett bra sätt att på ett konkret sätt se hur väl läromedlen lyckas få med de många olika delar som ämnet består av.¹⁷ I min kvalitativa analys kommer jag att undersöka hur väl läroböckerna lyckas inkludera dessa dimensioner och hur de gör för att få med de olika dimensionerna i sina böcker.

3.3 Metod för intervju

För att komplementera min textanalys valde jag att genomföra en gruppintervju med ett antal religionslärare som undervisade i religionskunskap A på gymnasiet. Jag gjorde detta för att ta reda på deras intryck och erfarenheter från de olika läromedel de har använt i sin undervisning. Vad jag ville veta var om de ansåg att läromedlen var väl anpassade till de mål som eleverna skall ha uppnått enligt kursplanen. Syftet är att få fram de generella tendenserna, inte komma fram till specifika för- och nackdelar med varje enskild bok. Jag är alltså ute efter en kartläggande undersökning av de läromedel jag har valt för denna undersökning. Fokus kommer här att ligga på vad deras personliga erfarenheter av kurslitteraturen är. Tycker de att kurslitteraturen är tillräcklig och att den uppfyller de mål och syften som finns i kursplanen?

Den metod jag har använt mig av kallas fokusgruppsmetoden som går ut på att flera personer intervjuas samtidigt i en grupp. Dessa personer intervjuas om ett tema eller frågeställning. I min intervju gjorde jag detta utifrån samma frågor som jag har som frågeställning i detta arbete.¹⁸ De fem lärare jag gjorde intervjun med var alla lärare i religionskunskap A på gymnasiet.

När jag genomförde gruppintervjun var jag moderator för det samtal som fördes. Moderatoren är den som ställer upp frågeställningen och försöker hålla konversationen fokuserad på den. Det är emellertid viktigt att moderatoren inte är för dominerande och avbryter deltagarna för ofta. En poäng med dessa gruppdiskussioner är just att den inte bara tillåter att de individuella deltagarnas åsikter kommer fram utan att det även uppstår en diskussion mellan de som deltar.¹⁹ En annan fördel med att göra en gruppintervju på det här sättet är att jag på så sätt kan få reda på flera olika personers åsikter och erfarenheter utan att

16 <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=>

17 <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0809&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=>

¹⁸ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 324-325

¹⁹ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 325-326

det tar allt för mycket utrymme att redovisa. De lärare jag valde att intervjua var medelålders eller äldre och hade alla undervisat i ämnet i flera år.

3.4 Avgränsning

Jag har valt att begränsa mig till den första (och obligatoriska) A-kursen i religionskunskap på gymnasiet. De böcker jag har valt att undersöka är sådana som är skrivna för att användas i A-kursen. Eftersom jag av utrymmesskäl endast kan undersöka ett begränsat antal böcker har jag valt sådana böcker som är skrivna från år 2000 och framåt. Dessa böcker ska med andra ord vara skrivna för den nu gällande kursplanen. De böcker jag har valt är:

- *Din tro eller min?* Appelros, Erica, Hornborg, Ann-Christine, Röcklinsberg, Helena (2006)
- *Relief A - Religionskunskap*, Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke (2000)
- *Religion A 2000*, Elm, Sten, Thulin, Birgitta (2002)
- *Möt A-kursen – Religionskunskap*, Bergström, Per (red.) Tollstadius, Bengt, Öberg, Ingemar (2001)
- *Människan och tron*, Björlin, Ola (2003)

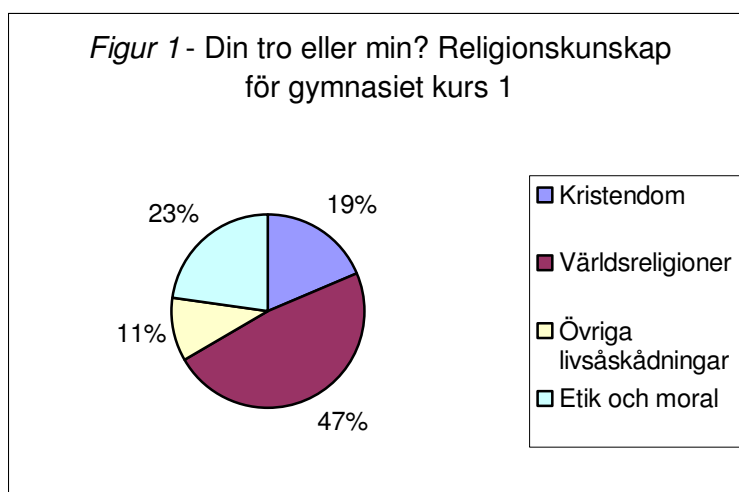
4 Resultat

4.1 Kvantitativ undersökning – analys av kapitlen om kristendom

Den kvantitativa delen av detta kapitel redogör för hur mycket utrymme läromedlen ger till de fyra kategorier jag har delat in läromedlens innehåll i. Dessa kategorier är: **kristendom**, **världsreligioner**, **övriga livsåskådningar** samt **etik och moral**. Jag vill påpeka att kategorin världsreligioner innehåller judendom, islam, hinduism och buddhism. Kristendomen är alltså i en separat kategori då detta enligt ämnets kursplan är den enda obligatoriska religionen. I någon bok förekom sidor som inte passade in i någon kategori. Dessa sidor räknades inte med i diagrammet utan redogörs för i texten rörande den aktuella boken.

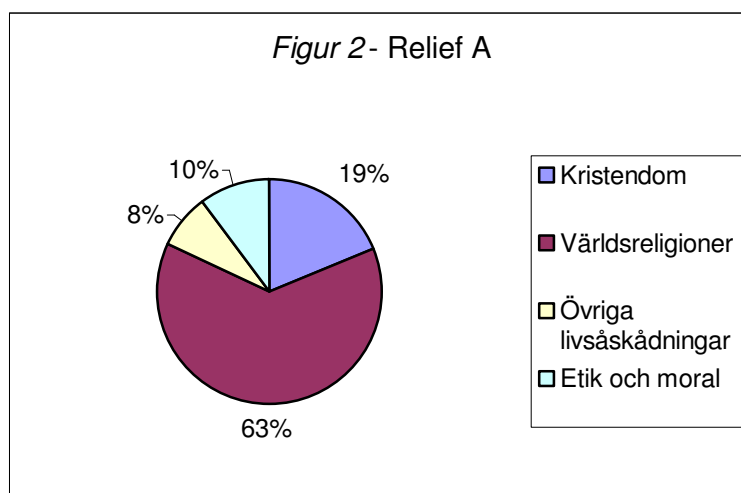
4.1.1 Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1

Denna bok börjar med ett kort kapitel om att välja livsåskådning, följt av ett kapitel om etik och moral som sedan följs av flera längre kapitel om olika religioner. Bokens sidor fördelade på de olika analysenheterna ser ut så här: 28 sidor om kristendom, 72 sidor om världsreligioner, 16 sidor övriga livsåskådningar och 34 sidor etik och moral. Varje kapitel avslutas med en sida som kallas ”fundera mera”, denna sida innehåller olika frågor som riktas till läsaren. Ett antal av dessa sidor innehåller olika reflekterande frågeställningar eller värderingsövningar. Bokens två sista kapitel kallas ”Religion och kultur” och ”Religion i blåsväder” där religionens positiva och negativa sidor diskuteras. Dessa kapitel berör vissa allmänna aspekter om religion men de passar inte in i någon av de kategorier jag har valt.

4.1.2 Relief A

Relief A börjar med ett kort kapitel om vad religion är för att sedan gå igenom de olika världsreligionerna (och New Age), sedan avslutas boken med ett kapitel om etik. Totalt blir det 24 sidor om kristendom, 81 om världsreligioner, 10 om övriga livsåskådningar och 13 sidor om etik och moral. Varje kapitel avslutas med en sida med arbetsuppgifter, de flesta är rena faktauppgifter t.ex.; ”beskriv kort huvudtankarna inom sionismen”²⁰. Ibland finns det några frågor där det inte finns ett givet svar utan istället uppmanas läsaren diskutera med andra eller fundera själv.

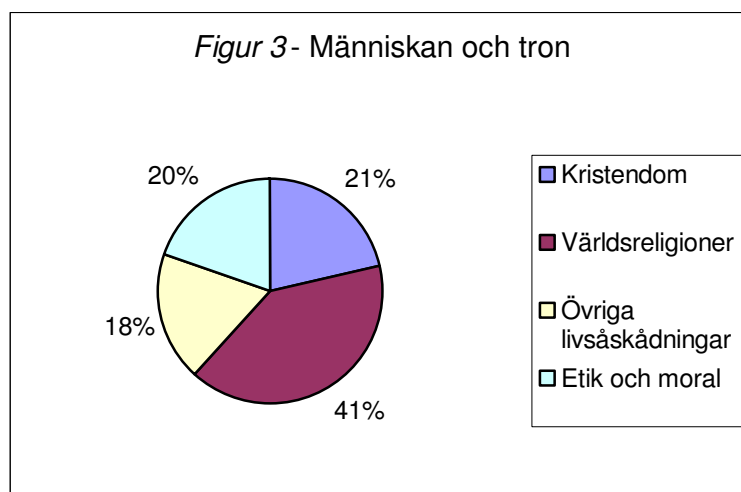
4.1.3 Människan och tron

För att vara en bok för A-kursen i religion är *Människan och tron* tämligen omfattande med sina 219 sidor. Den börjar med ett kapitel och livsfrågor och livsåskådningar följt av ett kapitel om människan och moralen.²¹ Denna bok väljer att ge ett kapitel till profana livsåskådningar såväl som de vanliga religionskapitlen. Totalt blir det 29 sidor om kristendom, 55 om världsreligioner, 25 om övriga livsåskådningar och 27 om etik och moral. Det är komplicerat att ge ett exakt sidantal åt den sista analysenheten då bokens upplägg är sådant att den oftast sticker in små rutor med frågor här och var i kapitlen. Boken innehåller även ett kapitel kallat ”vid gränsen” som handlar om nära-döden-upplevelser, flygande tefat och dylikt. Kapitlet innehåller även en del information om vad man kallar ”det ockulta”. Jag

²⁰ Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke, *Relief A Religionskunskap*, s. 28

²¹ 21 Björilin, Ola, *Människan och tron*

har valt att inte räkna med dessa sidor i någon analysenhet då jag inte ansåg att de passade in i någon kategori.

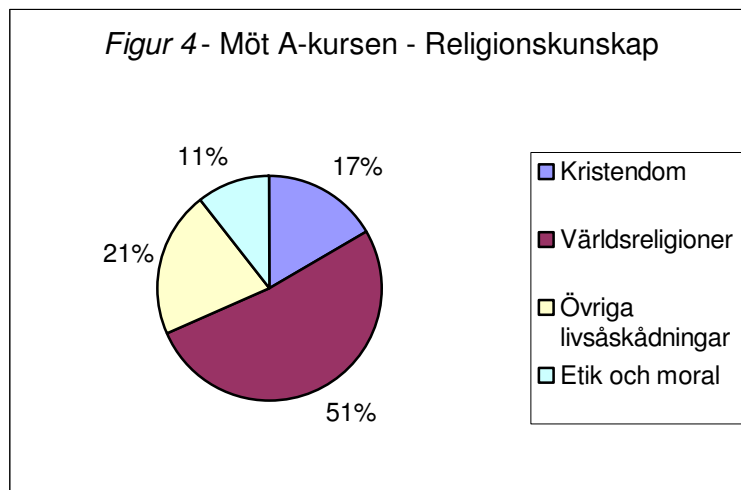

4.1.4 Möt A-kursen - Religionskunskap

Denna bok är skriven för de yrkesförberedande och individuella programmen och har därför en medveten tydlig struktur och ett enkelt språk.²² Efter en inledning om etik och moral går boken sedan helt enkelt igenom världsreligionerna (samt asatro och naturfolkens religioner). Totalt blir det 19 sidor om kristendom, 59 sidor om världsreligioner, 24 sidor om övriga livsåskådningar och 12 sidor etik och moral i ett kapitel med samma namn. Kapitlet innehåller dock betydligt mer än att bara redogöra för vad etik är. Större delen av kapitlet innehåller konkreta exempel som t.ex. ”vilka yrkeskategorier förtjänar mest lön?”, ”är dödshjälp rätt eller fel?” eller ”ska kloning tillåtas?”²³. Dessa frågor är oftast av sådan natur att eleverna dels ska redogöra för vad de tycker men även reflektera över varför de tycker som de gör.

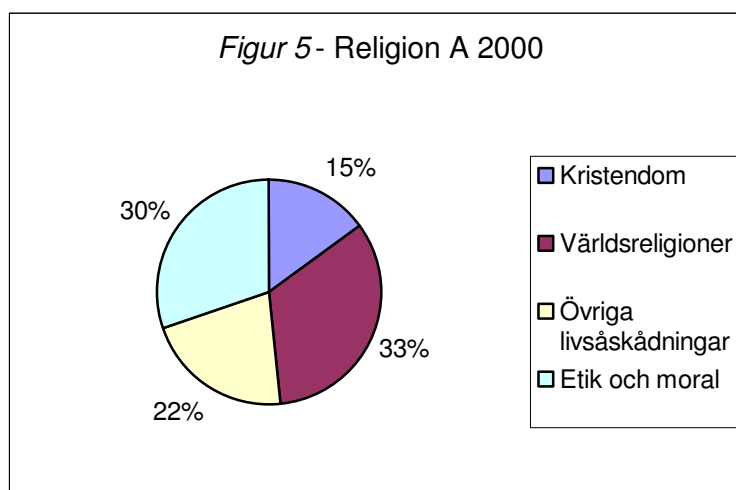
²² Tollstadius, Bengt, Öberg, Ingemar, Bergström, Per (red.), *Möt A-kursen – Religionskunskap*, s. 3

²³ Tollstadius, Bengt, Öberg, Ingemar, Bergström, Per (red.), *Möt A-kursen – Religionskunskap*, s. 13-18

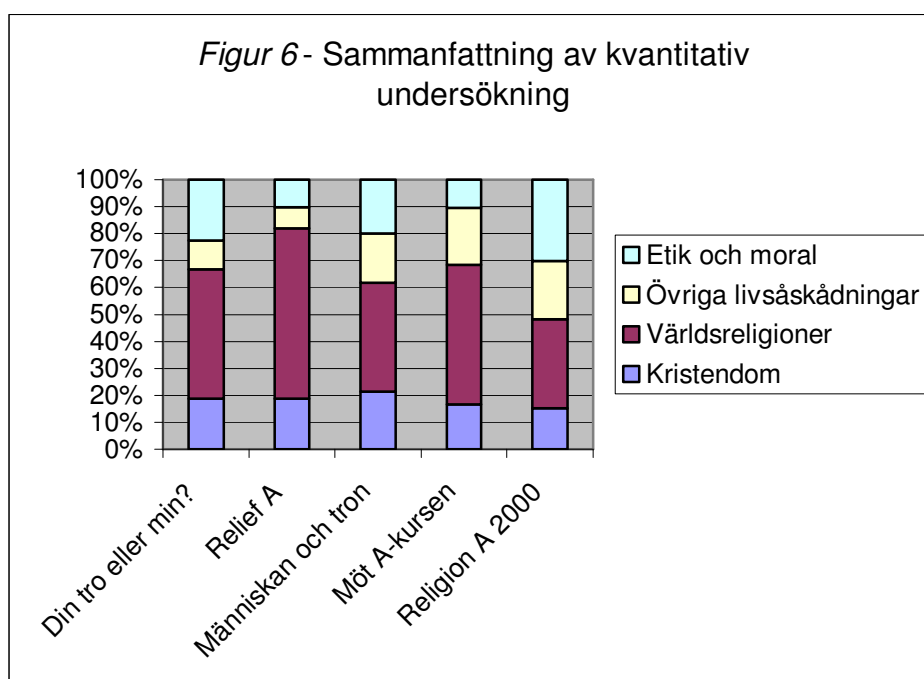
4.1.5 Religion A 2000

Efter två inledande kapitel om livsfrågor går denna bok över till ett om etik följt av de sedvanliga kapitlen om olika världsreligioner. Religion A 2000 väljer att ha ett avslutande kapitel kallat "Problemsituationer" där fokus ligger på analys, diskussion och värderingsfrågor. De flesta andra kapitel har också då och då små rutor kallade problemsituation där läsaren bes samtala med andra eller fundera över en viss fråga. Denna bok ger alltså förhållandevis mycket utrymme för olika diskussionsuppgifter. Totala blir det 21 sidor om kristendom, 46 om världsreligioner, 30 sidor om övriga livsåskådningar och 42 sidor om etik och moral.

4.1.6 Sammanfattning av den kvantitativa undersökningen

Även om de fem böcker jag har valt att undersöka skiljer sig lite åt i hur de väljer att prioritera hur mycket utrymme som ges till olika områden framträder ändå ett tydligt mönster. Alla böcker ägnar mycket utrymme åt kristendomen och de andra världsreligionerna. Den bok som ägnar mest utrymme åt etik och moral är *Religion A 2000*, här ägnas cirka hälften av boken åt de olika världsreligionerna. I figuren nedan har jag sammanställt resultatet av den kvantitativa undersökningen.

4.2 Kvalitativ undersökning – kristendomen i läromedlen

4.2.1 Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1

Kapitlet om kristendomen inleds här med en introduktion till Jesus. Här jämförs han med historiska personer Mahatma Gandhi och Nelson Mandela.²⁴ Berättelsen med Jesus presenteras på så vis att läsaren ombeds att fråga sig om det har hänt på riktigt och vad som kan vara myt. Sedan följer en redogörelse för kristendomens framväxt och spridning över världen. Förklaringar ges till varför kristendomen kunde locka så många människor som den

²⁴ Appelros, Erica, Hornborg, Ann-Christine, Röcklinsberg, Helena, Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1, s. 55

gjorde, men även förklaringar till varför fundamentalistiska trosuppfattningar kan locka människor idag.²⁵

En sida ges åt olika inriktningar och kyrkor inom kristendom efter det ägnas flera sidor åt att beskriva den kristna tron och olika fester. Sista sidan i kapitlet har rubriken ”Gud som en mor”. Här tas flera aspekter inom tron upp ur ett genusperspektiv, bland annat hur det religiösa språket påverkar människan:

Vårt språk påverkar oss. Så gör också det religiösa språket. Nästan alltid då man hör eller säger ordet Gud så är det underförstått att det är en manlig figur man tänker på: en fader, kung, härskare, äkta man, domare. Hur påverkar det människor att Gud omtalas med manliga termer? Är män mer lika Gud än kvinnor?²⁶

Mitt intryck är att denna bok gör ett tydligt försök att innehålla alla de tidigare nämnda dimensionerna. Den historiska ges lite mer utrymme men tillåts aldrig ta över kapitlet. Texten anstränger sig också för att problematisera vissa områden och ställa frågor till läsaren. Även om det inte ges någon intervju med någon enskild kristen så finns det beskrivningar av olika inriktningar och på vilka sätt tron kan ta sig uttryck hos olika människor.

4.2.2 Relief A

Här byggs de inledande sidorna upp kring kristna högtider och ceremonier. Både de personliga högtiderna (dop, konfirmation, bröllop och begravning) såväl som de kristna högtiderna beskrivs.²⁷ Härefter följer avsnitt om kristendomens lära och etik, där berättelsen om Jesu liv varvas med bibelcitater från nya testamentet. En viss problematisering av materialet finns med en diskussion om vad som är sanna historiska fakta och vad som kan vara senare myter.²⁸

Ett par sidor ägnas åt kristna begrepp så som arvsynen, treenigheten, dess olika delar och trosbekännelsen. Även här finns det gott om bibelcitater insprängda i texten.²⁹ Den avslutande delen handlar om hur kristendomen har påverkat samhället och kulturen i Europa och hur

25 Appelros, Erica, Hornborg, Ann-Christine, Röcklinsberg, Helena, *Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1*, s. 59-60

26 Appelros, Erica, Hornborg, Ann-Christine, Röcklinsberg, Helena, *Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1*, s. 80

27 Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke, *Relief A Religionskunskap*, s. 32-37

28 Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke, *Relief A Religionskunskap*, s. 38-41

29 Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke, *Relief A Religionskunskap*, s. 42-45

kyrkan och de olika statsmakterna ofta har utgjort en enhet. Kristendomens utveckling från dess tidiga historia, kyrkans splittring, klostrens betydelse, reformationen och de modernare frikyrkorna redogörs det också kortfattat för. Det berättas också att kyrkan under lång tid i Europa utgjorde en enhet med statsmakten och att detta har påverkat Europas historia. Kristendomens påverkan på idéhistorien och vetenskapen avslutar kapitlet.³⁰

Boken lägger ner störst utrymme på dimensionerna om tro och historia. Högtider och begrepp förklaras utförligt och bibelcitater används ofta för att exemplifiera något. Religionens påverkan på kulturen nämns också ganska ofta, allt från vardagliga exempel som varifrån fastlagsbullen kommer till mer djupgående effekter på samhället. Den institutionella dimensionen finns också med och en kort historik över kristendomens olika inriktningar finns med. Om den kristna etiken finns ett kortare stycke med vad som är utmärkande för de kristna tankarna om etik. Boken är alltid noga med att påpeka att det finns en mångfald av åsikter bland kristna gällande såväl teologiska som etiska frågor:

När det gäller konkreta etiska frågor som abort, skilsmässa, dödshjälp, pacifism etc. finns olika uppfattningar bland de kristna. Ibland ser de kristna som sin uppgift att vara opinionsbildare när det gäller mänskliga rättigheter, flyktingpolitik och jämställdhet. Konkreta kristna ställningstaganden väcker ofta debatt och kritik, även inom de egna leden.³¹

Den dimension som saknas är genusdimensionen, religionens syn på kvinnan och hur den har påverkat samhället finns inte alls med. Förutom en bildtext om att nunnor i katolska länder ofta driver sjukhus eller arbetar på skolor så nämns det knappt något om kvinnornas betydelse inom religionen.

4.2.3 Människan och tron

Denna bok börjar med att diskutera vem som är kristen för att sedan beskriva kopplingen mellan judendom (föregående kapitel) och kristendom.³² Flera sidor ägnas sedan åt Bibeln och den kristna tron (t.ex. nya testamentets betydelse, treenigheten, olika sätt att se på Bibeln). Efter detta kommer en redogörelse för kristendomens utveckling genom historien där mycket utrymme ges åt Martin Luther och reformationen.

30 Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke, *Relief A Religionskunskap*, s. 48-51

31 Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke, *Relief A Religionskunskap*, s.47
32 Björlin, Ola, *Människan och tron*, s. 96-98

Det ges också en beskrivning av en mängd olika kristna inriktningar; katoliker, ortodoxa, österländska kyrkor, evangelisk-lutheranska kyrkor, reformerta, baptistiska kyrkor och anglikaner. Alla dessa beskrivs på ett stycke var som innehåller information om hur många miljoner som finns av varje grupp samt vad som utmärker varje inriktning.³³ Den sista delen av kapitlet utgörs av två intervjuer med människor som är kristna och vad deras tro betyder för dem.³⁴

Människan och tron ger mycket utrymme åt den historiska dimensionen med fokus på kristendomens historia och uppdelning i olika kyrkor. En hel del utrymme går åt till att just gå igenom alla möjliga kristna inriktning och att berätta hur många miljoner anhängare de specifika kyrkorna har. Tron på den treenige Guden och hur den är utmärkande för kristendomen får också flera sidor. Kristna fester och seder beskrivs aldrig särskilt utförligt istället verkar författaren utgå från att läsaren känner till dessa fester. Under rubriken ”kristen tradition” står det således bara:

Självklart spelar den kristna traditionen stor roll för de helger vi firar, t.ex. jul, påsk och pingst.³⁵

Visserligen känner säkert många elever till hur dessa högtider firas av många människor i Sverige, men det finns också många elever som kommer från familjer med andra traditioner. I övrigt är boken saklig och innehåller en hel del fakta, reflektioner och funderingar sparas till olika ”fråge-rutor”. Trons betydelse för den enskilda människan sparas till intervjuerna i slutet av kapitlet. Genusperspektivet saknas däremot i detta kapitel.

4.2.4 Möt A-kursen – Religionskunskap

I den här boken börjar man med att med ett enkelt språk beskriva vem Jesus var och hans betydelse för kristendomen. Betydelsen av att Jesus var jude och kopplingen mellan kristendomen och judendomen behandlas samt den kristna tron på att Jesus dog men att han sedan återuppstod. Sedan klarar man i två korta stycken av att diskutera sannolikheten för att Jesus har funnits samt att det finns olika bilder av Jesus. Rubriken är här ”Socker-Jesus eller gerillaledaren Jesus?”

33 Björnin, Ola, *Människan och tron*, s. 113-117

34 Björnin, Ola, *Människan och tron*, s. 118-124

35 Björnin, Ola, *Människan och tron*, s. 97

De olika uppfattningarna om Jesus beskrivs på följande vis:

Människor gör sig olika bilder av Jesus. Han har setts både som den snälle guds son som förlåter allt och alla och är lite allmänt mesig, som en känd kyrkoherde uttryckte saken. De kända Jesusorden "Om någon slår dig på den ena kinden, så vänd den andra till" har ibland felaktigt tolkats som lite fegt och undanfallande.³⁶

Stycket visar att ett problem med att förenkla allt för mycket är att man riskerar förlora nyanser. När författaren säger att Jesusorden tolkats på ett felaktigt sätt undrar man ju vilket som är det rätta sättet att tolka orden på? Att i en lärobok konstatera att det finns olika bilder av Jesus är en sak, att säga att vissa av dem är felaktiga anser jag vara mera tveksamt.

Efter det går man i tur och ordning igenom vad gamla och nya testamentet är, lite kortfattat om deras olika delar och kristendomens historia. Splittringen mellan de olika kyrkorna förklaras och de olika inriktningarna förklaras lite närmare i varsitt stycke. Efter varje stycke finns en "svara på-del" med några få frågor som repeterar vad som gicks igenom i texten innan. Den sista delen handlar om viktiga begrepp, högtider, kvinnornas situation inom kristendomen och vad kristna tror händer efter döden.³⁷

Boken är skriven med ett språk som ska vara (och är) lättläst, styckena är aldrig långa och varje del behandlas relativt snabbt. Trots bokens medvetet korta texter lyckas man få med de nödvändiga dimensionerna. Den historiska finns med där en del fokus läggs på Jesus. Den institutionella med olika inriktningar inom kristendomen behandlas också, såväl som den kulturella. Genusperspektivet finns med och kristendomens syn på kvinnan sägs vara att män och kvinnor inom kristendomen är lika mycket värda, men att i praktiken har inte kvinnor haft samma ställning som män.

4.2.5 Religion A 2000

Även denna bok börjar kapitlet om kristendomen med att introducera Jesus. Efter det redogör man för den första kristna tiden, apostlarna, urkyrkan och kyrkans utveckling under medeltiden och ända fram in i modern tid. Reformationen, Martin Luthers betydelse för densamma samt väckelserörelserna under 1800-talet behandlas också.³⁸

Efter det kommer man till en kortfattad redogörelse av bibelns delar och dess betydelse. Kristna begrepp såsom treenigheten, syndafallet och tron på den yttersta domen redogörs

36 Tollstadius, Bengt, Öberg, Ingemar, Bergström, Per (red.), *Möt A-kursen – Religionskunskap*, s. 40-42

37 Tollstadius, Bengt, Öberg, Ingemar, Bergström, Per (red.), *Möt A-kursen – Religionskunskap*, s. 43-54

38 Elm, Sten, Thulin, Birgitta, *Religion A 2000*, s. 75-83

också för relativt utförligt. Jesus förkunnelse och lära förklaras också och t.ex. tas bergspredikan upp med citat från Bibeln.³⁹

Härefter följer ett avsnitt om att leva som kristen, lite om kristendomens betydelse i vår tid (här exemplifierad av Moder Teresa). Här framställs för övrigt också kristendomen i ett väldigt positivt ljus:

Kristendomens etiska budskap är gemensamt för alla. Skillnader i kult och trosuppfattning tonas ned. Man kan också se en större öppenhet mot andra religioner. Den kristna missionen, som tidigare mest gick ut på aktivt omvända till kristendomen, arbetar nu ofta med att hitta gemensamma värderingar. Dagens kristendom söker mer dialog (samtal) än konfrontation (motsättningar).⁴⁰

Den avslutande delen handlar om de olika kristna inriktningarna där den ortodoxa, katolska och protestantiska kyrkan beskrivs på varsitt stycke. Återigen är det de historiska och de institutionella dimensionerna som är väl representerade. Kristendomens historia och de olika inriktningar som har uppstått förklaras utförligt. Dimensionen om tron finns också väl representerad med förklaringar av kristna begrepp och idéer. Det görs också ett försök att koppla dem till den enskilda individen på ett ställe. Genusdimensionen finns däremot inte representerad i detta kapitel. Visserligen nämns moder Teresa, men en diskussion om synen på kvinnan och hur religionens inställning till kvinnan kan påverka samhället diskuteras inte.

4.3 Gruppintervju med lärare i religionskunskap

Det framkom en hel del olika synpunkter under intervjuens gång. Det blev också en del detaljdiskussion rörande enskilda böcker som användes på den aktuella skolan som jag inte kommer att redogöra för här. Istället kommer jag att redogöra för de allmänna synpunkterna och erfarenheterna lärarna hade av läromedlen. De elever som dessa fem lärare undervisar går med få undantag på praktiska yrkesförberedande program, något som lärarna anpassar sin undervisning till vilket också präglar deras behov och efterfrågan gällande läromedlen. Intervjun är transkriberad och min redogörelse här en sammanfattning av de viktigaste resultaten.

4.3.1 Redogörelse för intervjun

Alla lärare var överens om att ämnet är väldigt stort med många mål som ska uppnås på relativt få undervisningstimmar. Detta gör att det blir synnerligen svårt att hinna med alla

39 Elm, Sten, Thulin, Birgitta, *Religion A 2000*, s. 84-89

40 Elm, Sten, Thulin, Birgitta, *Religion A 2000*, s. 93

världsreligioner på en termin och samtidigt ha tid över till de övriga målen. Tidigare har jag konstaterat att läromedlen är uppbyggd runt världsreligionerna. De närvarande lärarna ansåg att läromedlen i skolan fortfarande är ganska ”gammaldags” eller ”konservativa”, dvs konservativa på så vis att läromedlen inte har hunnit utvecklas i takt med kursplanen.

Till läromedlens försvar påpekade en lärare att innan man kan ha diskussioner och uppgifter som kräver reflektion och analys måste man ha en gemensam grund och stå på. Eleverna saknar ofta förkunskaper om de flesta religioner och därför måste man först ha en grundläggande genomgång av en religion innan man kan gå över till andra uppgifter.

Läromedlens sett att behandla religionerna (att redogöra för dem i tur och ordning) skiljer sig från det sett lärarna i praktiken undervisar om dem. Eftersom kursen är så kort väljer lärarna antingen att bara undervisa om ett par av världsreligionerna. Eller så väljer de att gå igenom religionerna temavis så att man undervisar om de abrahamitiska religionerna tillsammans och de österländska religionerna tillsammans.

När det gäller områden om etik och moral använder sig lärarna visserligen av boken, men mycket tid läggs också ner på att leta upp aktuellt material från tidningar och dylikt. En av lärarna påpekade också att läromedlen har varit uppbyggda på samma sätt i många år. Den stora förändringen som har skett är att flera böcker numera börjar använda sig av extramaterial på Internet.

Hur böckerna behandlar olika religioner varierar visserligen en del. Vad de lärare jag intervjuade ville se mer av var mer av den teologiska delen av religionerna. Istället för att fokusera på den fenomenologiska delen. Risken med att fokusera för mycket på den fenomenologiska är att det lätt blir att eleverna fokuserar på detaljer som ”i religion X äter man inte gris”.

När det gäller kristendomskapitlen tyckte lärarna att böckernas fokusering på historia hade en poäng då eleverna generellt sett var väldigt historielösa. Det går inte att hoppa över den historiska dimensionen då det blir väldigt svårt att förstå de andra dimensionerna utan den. Men det går heller inte att fokusera för mycket på enskilda årtal och händelser (kyrkomöten och liknande) då de inte säger eleverna något. Lärare kan heller inte idag utgå ifrån att eleverna har några betydande förkunskaper om kristendomen.

Lärarna ansåg också att de dimensioner som ofta faller bort eller får för lite utrymme är de dimensioner som behandlar religionens betydelse för den enskilda människan. Ett problem här är också att om man väljer ut någon som tillhör en viss religion kan eleverna uppfatta det som att denna människa är representativ för hela religionen. Trots de synpunkter på vad som kunde göras bättre var lärarna inte missnöjda med dagens läromedel. De flesta klagomål var

av karaktären att vissa böcker var ”för pratiga” och hade för mycket text vilket gjorde att de inte passade för vissa elever.

4.4 Analys av läromedelsanalys

Av de böcker jag har analyserat märks flera mönster tydligt. När det gäller hur mycket utrymme de olika delarna får så prioriterar alla böckerna världsreligionerna (samt ytterliggare några mindre religioner). Kristendomen får några fler sidor än de andra religionerna men i stort sett så får de olika världsreligionerna ungefär lika mycket utrymme Etik och moral behandlas däremot oftast inom ett kapitel antingen i början av boken innan genomgången av världsreligionerna eller i slutet efter det att världsreligionerna har presenterats. Värderingsfrågor och värderingsövningar behandlas som kortare frågor som avslutar olika kapitel och ges inte något större utrymme.

Att olika delar kräver olika mycket utrymme är visserligen naturligt. En världsreligion är svår att sammanfatta på ett meningsfullt och rättvist sätt på ett par sidor. Det är ändå intressant att trots att det i ämnets mål läggs stor fokus på elevens förmåga att förstå både sina egna och andras värderingar så är läromedlen fortfarande fokuserade på att beskriva olika religioner.

När det gäller de olika kapitlen om kristendom finns också flera tydliga mönster. Det första och mest uppenbara är att mycket utrymme läggs på kristendomens historia. Kyrkomötet i Nicea år 325, de olika kristna kyrkorna, Luther och reformationen finns med i de flesta av böckerna. Just uppdelningen i olika kyrkor (ortodoxa, katolska, lutheranska osv.) och beskrivningar av dess anses så viktiga att varje bok innehåller ett avsnitt om dessa. Den historiska dimensionen finns med och är den som ges störst utrymme i samtliga böcker. Att de olika kyrkorna alltid finns med kan bero på att man på detta vis får med den institutionella dimensionen av ämnet.

Den kulturella dimensionen representeras oftast av praktiska saker som de högtider kristna firar (även om man ofta skriver ”vi firar”). Kristendomens påverkan på vetenskap, samhällsutveckling, rättstänkande och dylikt finns ibland med men detta är mera sällsynt. Dimensionen om tro handlar oftast om att beskriva begrepp, t.ex. treenigheten och en förklaring av dess olika delar. I vissa böcker finns även en intervju med en troende kristen med som ger en bild av trons betydelse för en enskild människa.

De dimensioner som ges minst utrymme är etikdimensionen och genusdimensionen. Eftersom böckerna redan innehåller ett etikkapitel är det möjligt att författarna tänkt sig att detta område redan är behandlat och därför inte behöver så mycket utrymme i ett kapitel om en

världsreligion. Genusdimensionen däremot behandlas inte alls i vissa böcker, möjligtvis nämns också någon kvinna som är kristen men mycket mer än så blir det inte.

Att kursplanen lägger stor vikt vid religionens betydelse för den enskilda människan och trons betydelse för henne syns inte lika tydligt i läromedlen. Ofta nöjer man sig med att skriva att religionen påverkar oss genom traditioner (vilka fester vi firar t.ex.) och ibland har man som sagt med en intervju med någon som är religiös. Hur religionen påverkar människor i vanliga vardagssituationer ges inget större utrymme.

5 Diskussion

När jag började detta arbete ville jag ha svar på följande:

- Hur väl är dagens läromedel anpassade till de mål och syften som kursen Religionskunskap A har i gymnasiet?
- Hur mycket utrymme ger läromedlen åt ämnets olika dimensioner i kapitlen om kristendom?
- På vilket sätt ger de utrymme åt dessa dimensioner?

Som jag visade i den kvantitativa såväl den kvalitativa delen av undersökningen så kan man förvisso hitta alla de delar som kursplanen säger ska ingå i ämnet, fast i varierande omfattning. Läromedlen fokuserar i sitt innehåll på kristendomen och de andra världsreligionerna. I dagens läromedel ges visserligen alla världsreligioner ganska mycket utrymme. När det gäller de olika dimensionerna i kristendomskapitlen så är det den historiska dimensionen som dominerar. Genusdimensionen ges minst utrymme och finns ibland inte med över huvud taget.

Vad jag finner intressant med de olika läromedlen är den tydliga kanon som framträder. Böcker i religionskunskap ger en hel del utrymme åt varje världsreligion och världsreligionerna får som helhet dominera innehållet i boken. Detta kan naturligtvis ha flera orsaker, en naturlig förklaring skulle kunna vara att det krävs en hel del utrymme för att beskriva varje religion. En annan skulle kunna vara att det är svårare att skriva längre texter om etik och värderingar som dels manar till reflektion men som också talar till den enskilde eleven och dennes livssituation. Att kristendomen ändå ges mer utrymme än andra världsreligioner kan dels ha sin förklaring i ämnets historia och tradition. Men också för att kursplanen specifikt skriver att kristendomen ska ingå i undervisningen. Det faktum att kristendomen har varit den största religionen i Sverige under så lång tid gör också att läromedlen lägger ner en del utrymme på att beskriva kristendomens påverkan på samhället och kulturen.

Ämnet religionskunskap har trots allt sitt ursprung i det äldre ämnet kristendomskunskap. Att så stor fokus ligger på världsreligionerna skulle kunna ha sin förklaring i att när kristendomskunskap blev religionskunskap byggde man helt enkelt ut de andra religionskapitlen men behöll fokuset på religioner. Och trots att dagens kursplan lägger ner större vikt vid religionens påverkan på den enskilda människan har läromedlen fortfarande

fokus på religionerna och framförallt religionerna historia. Just den tydliga fokus som finns på kristendomens utveckling och historia är intressant då kursplanen endast säger att eleverna skall känna till kristendomens ”grundläggande uttrycksformer, tro och idéer”. Trots att kursplanens mål aldrig uttryckligen säger att kristendomens historia ska redogöras för så missar ingen bok att grundligt redogöra för den.

Om läroböckernas struktur nu är så problematisk eller inte kan naturligtvis diskuteras. För att göra lektionerna aktuella och meningsfulla måste lärare ändå ständigt leta upp nytt material att komplementera läromedlen med. Böckerna kan i så fall behandlas mer som smörgåsbord där lärare väljer att använda sig av enskilda kapitel och temaområden som passar in i deras undervisning och lektionsplanering.

Efter min intervju med religionslärare (och mina erfarenheter under min praktik) tror jag ändå att den kanon och struktur som finns i läromedlen har stor påverkan på hur vi ser på religionskunskapsämnet i skolan. Även om läraren inte är bunden att följa den struktur som finns i läromedlen och fritt kan välja vilket material han eller hon vill använda i sin undervisning blir det i praktiken ändå så att läromedlens urval påverkar undervisningen. En lärare är om inte annat av tidsbrist tvungen att många gånger förlita sig på de läromedel som finns tillgängliga på skolan. Läromedlen kommer också ofta att utgöra den huvudsakliga källan för en elev som ska studera inför ett prov använder sig av.

Jag har i detta arbete aldrig varit ute efter att ”såga” de läromedel i religionskunskap som jag har analyserat. Att skriva en bok i religionskunskap är ingen avundsvärd uppgift. En mängd områden måste redogöras för på ett begripligt sätt som dagens elever kan relatera till. Religionerna ska framställas rättvist och objektivt etc. Däremot tycker jag att läromedel i framtiden måste bli bättre anpassade till de mål och syften som religionsämnet numera faktiskt har. Det måste också till en diskussion om vad som verkligen är viktigast inom ämnet. Dagens kursplan lägger stor fokus på den enskilda elevens tankar och värderingar. Ämnet ska innehålla mer diskussioner och analyser av etiska problem. Även om kurslitteraturen innehåller de olika dimensionerna så har den inte hängt med i utvecklingen helt och hållet.

Trots att läroplanen lägger stor vikt vid andra saker än världsreligioner är läromedlen fortfarande kvar i en kanon som inte helt och hållet passar dagens religionsämne. Detta innebär inte att det innehåll som faktiskt finns i läromedlen är felaktigt eller på andra sätt dåligt. Däremot borde man i framtiden fundera över vilket urval man gör och hur man ska bära sig åt för att få en bättre balans mellan de olika dimensioner som dagens religionsämne består av. Detta är också ett område som det behövs mer forskning om.

När jag började skriva det här arbetet trodde jag inte att en så tydlig kanon skulle framträda i kurslitteraturen. Ämnets mål är trots allt väldigt omfattande och skulle kunna tolkas på olika sätt, trots det är utformningen på de läromedel jag har undersökt förvånansvärt lika. Jag vill påpeka att jag inte anser att de undersökta läromedlens innehåll är av låg kvalitet, bara att de i vissa fall brister i hur de framhäver ämnets olika dimensioner. Genusdimensionen är den dimension som läromedlen ägnar minst utrymme trots att denna dimension bör finnas representerad. Framtida läromedel borde ge mer utrymme åt ämnets etikdimension då flera av ämnets mål berör den aspekten. Något vi skulle behöva mer forskning om är hur läromedlens innehåll påverkar lärares undervisning. Är det läromedlen som är anpassade efter lärarnas behov eller anpassar sig lärarna efter läromedlen?

6 Referenser

Almen, Edgar, Furenhed, Ragnar, Hartman, Sven G. & Skogar, Björn (2000), *Livstolkning och värdegrund – att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Lindköping: Skapande Vetande

Bryman, Alan (2004), *Samhällsvetenskapliga metoder*, Slovenien, Ljubljana: Liber

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007), *Metodpraktikan*, Vällingby: Nordstedts Juridik AB

Härenstam, Kjell (2000), *Kan du höra vindhästen? Religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap*. Lund: Studentlitteratur

Liljefors Persson, Bodil (2008), *Kolonialism, stereotyper, myter och bilder* ur antologin *Historieundervisning och identitet i det mångkulturella klassrummet*, Andersson, Nils (red.).

Otterbeck, Jonas (2000), *Islam, muslimer och den svenska skolan*, Lund: Studentlitteratur

Undersökta läromedel

Appellos, Erica, Hornborg, Ann-Christine, Röcklinsberg, Helena (2006), *Din tro eller min? Religionskunskap för gymnasiet kurs 1*, Sundbyberg: Natur och kultur

Arvidsson, Bengt, Axelsson, Hans, Hermansson, Magnus, Tidman, Nils-Åke (2000), *Relief A Religionskunskap*, Örebro: Gleerups förlag

Björlin, Ola (2003), *Människan och tron*, Jyväskylä: Bonnier Utbildning AB

Bergström, Per (red.) Tollstadius, Bengt, Öberg, Ingemar (2001), *Möt A-kursen – Religionskunskap*, Danmark: Studentlitteratur

Elm, Sten, Thulin, Birgitta (2002), *Religion A 2000*, Kristianstad: Interskol förlag AB

Intervju

Gruppintervju genomfördes 2009-05-13

Kursplan

Kursplan Religionskunskap A – 50 poäng inrättad 2000-07 SKOLFS: 2000:8

Information från skolverket på webben

<http://www.skolverket.se/sb/d/2503/a/13845/func/amnesplan/id/RE/titleId/Religionskunskap>

<http://www.skolverket.se/sb/d/2503/a/13845/func/kursplan/id/3204/titleId/RE1201%20-%20Religionskunskap%20A>